

AZ ENTNOKOREOLÓGIÁNAK ÁLDOZOTT ÉLET RECENZÍÓ A FOUNDATIONS OF HUNGARIAN ETHNOCHOREOLOGY: SELECTED PAPERS OF GYÖRGY MARTIN CÍMŰ KÖTETRŐL

Selena Rakočević, egyetemi docens, Belgrádi Művészeti Egyetem,
Zenetudományi Kar, Népzeneatudományi Tanszék

Az etnokoreológia – a magyar kutatók úgy mondanák, a táncfolklorisztika – tudományterülete jelentős fejlődéstörténetre tekint vissza Magyarországon. Létrejöttének kezdeteitől, az 1950-es évek első felétől kezdve a kutatók országszerte intenzív gyűjtéseket végeztek, dokumentálták és rendszereztek a néptáncokat, egyúttal elméleteket állítottak fel a táncok történeti és regionális rétegződéséről. A táncjelírás (a Lábán-kinetográfia) mellett a gyűjtés és dokumentálás legfőbb módszere az előre megrendezett táncalkalmak filmre vétele volt, amelyet mind szervezetenként, mind anyagilag állami intézmények támogattak. A korabeli tánckutatók, Lábán-táncjelírók és etnokoreológusok között a legjelentősebb személyiség kétség nélkül Martin György (1932–1983) volt, akinek hatása messze meghaladja tudományos tevékenységének időbeli és nemzeti határait. A korai magyarországi tánc kutatás termékeny közege szerencsésen társult Martin folklorisztikai és etnomuzikológiai iskolázottságával, valamint mind a terepmunka, mind az elméleti munka iránti szenvedélyével. Műveinek sokasága rendkívüli tudományos alapokat teremtett – írásainak némelyike csak korai halála után jelent meg. A prominens magyar (Fügedi, Szőnyi, Varga) és írországi (Quigley) tánckutatók szerkesztette kötet, a *Foundations of Hungarian Ethnochoreology: Selected Papers of György Martin*, Martin munkásságának különböző szakaszaiból mutatja be legjelentősebb tanulmányait. Angolra fordított vagy korábban angolul kiadott, de itt újraserkesztett tanulmányai mellett több, zömmel magyarországi tánckutató írása is megjelent. A kísérőtanulmányok kritikus szemmel értelmezik újra Martin eredményeit, azokat nemzetközi szinten is elhelyezik, egyben rámutatnak arra, milyen jelentős szerepet játszanak Martin írásai az etnokoreológia tudományterületének fejlesztésében és folyamatos aktualizálásában még a 21. század harmadik évtizedében is. E monumentálisnak tekinthető, angol nyelvű kiadvány Martin legfontosabb tanulmányait és azok tudományos értelmezését világszerte széles olvasóközönséghez juttatja el, így a kötetnek köszönhetően megnyílik a lehetőség a néptánc további elméleti, módszertani és intellektuális vizsgálatára.

A könyv négy részre tagolódik. A *Prolegomena: Martin György szerepe az etnokoreológiában és táncfolklorisztikában* című bevezető rész öt kritikai tanulmánya eltérő nézőpontokból vizsgálja Martin eredményeit. Colin Quigley *Martin György angolszász recepciója 1960–1990* című esszéje Martin strukturális-formai módszertanának és elméleti sarokpontjainak elégtelen, szórványos recepcióját mutatja be az észak-amerikai és brit táncantropológiában és táncetnológiában. Quigley felveti a kérdést, vajon hogyan fejlődtek volna e szakterületek, ha Martin eredményei korábban hozzáférhetőek és használhatóak az angol nyelvű kutatók számára. Tanulmányának második felében felhívja

a figyelmet Martin tevékenységének egyik elhanyagolt területére. Martin eredményei rendkívüli erővel járultak hozzá az alkalmazott etnokoreológiához, azokhoz a kulcsfontosságú hatásokhoz, amelyek a magyar színpadi néptáncművészet koreográfiáiban és a részvételi revivalben jelentek meg. Quigley úgy véli, e tudományterületnek a jövőben több figyelmet kell szentelni. Vargyas Lajos kritikai szemlélettel kíséri végig Martin főbb etnomuzikológiai, valamint az épp kialakulóban lévő etnokoreológia terén felmutatott eredményeit az 1950-es évektől, egyetemre kerülésétől az 1980-as évekig. Hofer Tamás Martin munkásságát a kelet-európai nemzeti etnografizmusok keretei között a magyar társadalom- és kultúrtörténeti kutatások európai kontextusában helyezi el, hangsúlyozva Martin nyugat-európai táncutatástól eltérő szemléletét. Paksa Katalin az etnomuzikológiai témák közül a tánc kíséző dallamok metrikai típusainak rendszerezését és történeti-földrajzi elterjedését emeli ki, amelyekkel Martin az európai zene- és tánc történeti kutatásokhoz járult hozzá. Eredményeit a külföldi közönség posztumusz angol nyelvű kötetéből, a *The Music of the Stick Dance (A botoló tánc zenéje, 2005)*, valamint a Fügedi János és Vavrincez András szerkesztette *Old Hungarian Dance Style – The Ugrós (Régi magyar táncstílus – Az ugrós, 2013)* antológiából ismerhette meg. A bevezető részt Varga Sándor kritikai szemléletű tanulmánya zárja, összevetve Martin munkásságát a 20. század közepének kelet-európai szocialista nacionalizmusával. Varga rámutat arra a behatárolt szemléletre, amely miatt Martin nem szentelt elegendő kutatói figyelmet a kulturális mikrofolyamatokra, sem pedig a társadalmi, politikai, gazdasági háttérre. Rugalmasságot nélkülöző elméleti prekonceptióval az elszigetelt etnikus (magyar) falusi közösségekre koncentrált, és így figyelmen kívül hagyta a középosztály társas táncalkalmainak hagyományát. Varga magyarázata szerint a népzene-tudományból átvett *etnicizáló és archaizáló* szemléletmódot az magyarországi táncjal foglalkozó újabb tudományos írások igyekeznek meghaladni. Martin eredményeinek az 1950-es és az 1980-as évek között kialakuló magyar táncfolklorisztika társadalompolitikai és történeti összefüggésében való megértéséhez műveinek alapos kritikai tanulmányozása szükséges, azonban a jelenkor megkövetelte kritikai szemlélet mellett is Varga elismeri, a táncfolklorisztika „létezését és nemzetközi elismertségét Martin páratlan eredményeinek köszönheti (p. 93)”.

A könyv további három fő része bevezető tanulmányokkal felvezetve mutatja be Martin legfontosabb írásait. Mindhárom szegmens rámutat Martin eredményeire a néptánc 1.) a történeti-összehasonlító kutatásában, 2.) a strukturális-formai elemzésében, és 3.) az egyes erdélyi földrajzi régiók hagyományát bemutató esettanulmányokban.

Kísérletében, hogy a tánc típusok megkülönböztetése alapján minél átfogóbban határozza meg a magyar táncdialektusokat, Martin számos tanulmányban ismertette a sajátos, egyrészt a nyugat-európai, másfelől a balkáni kulturális hatások metszéspontjába eső dialektusok Kárpát-medencei történeti hátterét, valamint táji előfordulásait. A történeti-összehasonlító részben hat írás foglalkozik e témákkal. Miként Szőnyi Vivien fogalmaz e részt bevezető tanulmányában, historikus-összehasonlító munkáiban Martinra a kulturális evolucionizmus, a diffúzionizmus, a *variáns és affinitás* elmélete, valamint a tudományos objektivitás pozitívista megközelítésének tételei hatottak. A rendkívüli alaposággal megfogalmazott kritika mellett is Martin meglátásai a magyar tánc hagyomány földrajzi-történeti beágyazottságáról az európai tánc történet geo-históriai szemléletmódjának megkerülhetetlen kiindulópontjai maradnak.

Martin strukturális és formai területen elért eredményeinek szentelt részt Fügedi János és Karácsony Zoltán reflexiói vezetik be Martin különleges táncelemző elképzeléseire, amelyek többségét Pesovár Ernővel alakította ki. Kodály Zoltán és Bartók Béla 20. század első évtizedeiből származó etnomuzikológiai elemzéseinek hatását mutató munkáikban megvizsgálták: 1.) a tánc tartalmát és funkcióit, 2.) a tánc kísérő zenét és 3.) a tánc formai sajátosságait. Az 1960-as évek elején Martin és Pesovár a Lábán-kinetográfiával lejegyzett táncok átfogó és részletes elemzése alapján az elsők között alakította ki a kinetikus elem és a motívumegység koncepcióját mint a tánc alapvető összetevőit. Megalkották a tánc formai egységeinek piramisát, és a motívumot a táncelődés magjának tekintve univerzális motívumosztályozási modellt állítottak fel. Az elméleti eredményekből kiindulva Martin a továbbiakban a táncvariációk és az improvizáció folyamatának törvényszerűségeit igyekezett feltárni. E lenyűgöző kötet hat ilyen elemző tanulmányt ad közre. Annak ellenére, hogy az említett elméleti alapvetések már eddig is hatással voltak a Nemzetközi Népzenei Tanács Etnokoreológiai Kutatócsoportjához csatlakozott európai és észak-amerikai kutatókra, az újraszerkesztett tanulmányok a táncok összetevőkre bontásának és az elemzési eljárások alapelveinek meghatározásával a táncelemzések továbbgondolására inspirálnak.

A kiadvány utolsó részében a szerkesztők Martin erdélyi esettanulmányait adták közre, a részhez Varga Sándor írt bevezetőt. Az általános elméletek gyakorlati alkalmazási példaként, az öt esettanulmány a sajátos magyar táncműfajokkal (mint például az *improvizatív férfitánc* és a *hajdútánc*), továbbá egyes erdélyi régiók táncgyománányának jellegzetességeivel foglalkozik.

A magyar és ír tánc tudósok újraolvasásának és újraértékelésének köszönhetően a 20. század második felében élt kivételes tehetségű, szenvedélyesen a tánc felé forduló Martin György elméleti és elemző eredményei szerte a nagyvilágban széles olvasóközönség számára, összefoglalóan váltak elérhetővé. E nagy jelentőségű kiadvány az etnokoreológia gondolkodásmódját példaként mutatja fel a *világrend új érájában*, amely a fizikai távolságtartás hirdetésének és az új területiség (és nemzetiségek) meghatározásának új normalitásán alapul annak érdekében, hogy a 21. század harmadik évtizedében élő ember egészsége megmaradhasson. Véggöveztetés helyett, egyben e rendkívüli kötet tánc kutatáson és etnokoreológián túli jelentőségét hangsúlyozva, recenziómat Martin közel ötven évvel ezelőtt lejegyzett szavait idézve zárom: „A történeti mítoszok továbbápolása helyett a tudománynak az igazságot kell feltárnia a helyes nemzeti önismeret érdekében”.

Fügedi, J., Quigley, C., Szőnyi, V., & Varga, S. (Eds.) (2020). *Foundations of Hungarian Ethnochoreology: Selected Papers of György Martin*. Research Centre for the Humanities Institute for Musicology, Hungarian Heritage House, Budapest. 824 pp. ISBN 978-6155167324

Irodalomjegyzék

Fügedi, J., & Vavrincez, S. (Eds.) (2013). *Régi magyar táncstílus – Az ugrós* [Antológia]. L'Harmattan Kiadó